

МАЛЯРСЬКІ СЮЖЕТИ ЗІ СТАРОГО ЗАПОВІТУ В СТІНОПИСІ КОСТЕЛУ БЕРНАРДИНЦІВ У ЛЬВОВІ

Наскільки багатого є наукова література, присвячена колишньому львівському костелу бернардинців, настільки мало уваги звернено на дослідження його стінопису¹. Переважна більшість праць науковців стосується генези архітектонічних форм, діяльності митців, що брали участь у *fabrica ecclesiae*. На тему іконографії малярства написав у 1953 р. Ф. Лобеський в серії публікацій про образи, що прикрашають костели міста [6]. П. Жолтовський вказує на основні сюжети розписів, робить невеликий ідейний аналіз, вбачаючи в основі програми стінопису думку про католицький універсалізм [2]. В. Вуйцик у 2001 р. лише в незначній мірі доповнює інформацію про стінопис, подану Ф. Лобеським, додаючи, однак, цікавий матеріал, що стосується попередніх реставрацій малярства [1]. Першовзори до зображень циклу сивіл на стовпах південної нави та детальний опис пророчиць знаходимо в розвідці Р. Сломи [13, с. 143–144].

Колишній костел Бернардинів святого Андрія у Львові — мурована тринавова базиліка з видовженим пресбітерієм, завершеним трибічною апсидою. Стінопис в інтер'єрі існував вже в I пол. XVII ст. [8, с. 15; 1, с. 87]. Теперішнє настінне малярство костелу створене в 1738–1740 рр. під час великої перебудови інтер'єру святині, котру здійснив хранитель і гвардіан конвенту Йоан з Капістрано Вдзеконський з приводу беатифікації Йоана з Дуклі (1733 р.)². Творцем стінопису був бернардинський чернець і маляр Бенедикт Мазуркевич, котрий вчився майстерності у Джузеппе Карло Педретті, допомагаючи майстрові в розписах львівського костелу архангела Михаїла отців кармелітів [7, с. 253].

Малярську освіту Бенедикт Мазуркевич вдосконалює студіями, проведеними у Болонії, куди вїїхав 1 квітня 1732 р. Протягом трьох років він вивчає техніку настінного ілюзійністичного малярства. Повернувшись до Львова, Б. Мазуркевич виконує стінописи святині.

Не надто обширну інформацію про виконання розписів подає хроніст Йоан з Капістрано Кволек. Зокрема він зазначає, що помічниками Мазуркевича у виконанні настінного малярства були малярі: С. Бортніцький, Й. Срочинський і Ю. Волінський, котрі отримали за свою роботу відповідно 99, 64 і 28 *aureos nummos* [14, с. 96–97], що є свідченням особистого внеску кожного маляра в цю справу.

Спочатку стінопис вкривав майже весь інтер'єр. Святиня була оздоблена згідно з розробленою іконографічно-теологічною програмою, де кожний з мотивів був підпорядкований основній ідеї. Такі, власне, вимоги висувалися письменниками доби контрреформації (Карлом Боромейєм, Робертом Беларміном та ін.). Декорація храму повинна була доносити до вірних певне послання, а щоб зробити це досконало, три види мистецтва — архітектура, малярство та скульптура — об'єднувалися для вираження одного задуму та посилення впливу на глядача [5, с. 150]. Згідно з цими засадами, наприклад, теми стінопису на склепіннях прясел бічних нав колишнього костелу бернардинців переважно пов'язані з посвятою вітварів, що в них розташовані.

Безперечно, Б. Мазуркевич використовував для створення своїх композицій не лише набутий в Італії досвід, але й графічні взірці, котрі були широко розповсюджені на той час у країнах Європи. Здібного ченця високо цінували серед бернардинців [15, с. 190]. Важко сказати,

¹ Найповніше опрацювання, присвячене костелу та монастирю подає о. О. К. Ситник [14].

² Св. Ян з Дуклі (1414–1484) близько двадцяти років провів у монастирі бернардинців у Львові, прославившись святим життям та численними чудами, котрі тривали навіть після його смерті.

хто міг бути автором іконографічної програми, оскільки бракує збережених архівних джерел з окресленого часу.

Старозаповітні мотиви в монументальному малярстві костелу представлені циклом пророків (на стовпах та ілюзіоністичних пілястрах північної нави) та композиціями південної нави, а також зображеннями на стінах священничого хору, котрі передбачають події Нового Заповіту. Старозаповітні мотиви з пророчого сну Якова виступають рідкісним доповненням в медальйонах західного прясла південної нави костелу. Рядки з Книг Сираха та Юдити, що закликають до покути, представлені в малярстві склепіння притвору.

На стінах священничого хору в ілюзіоністичних нішах, оточених пілястрами коринфського ордену, змальовані: Давид з головою Голіафа та Мойсей з мідяним змієм (на північній стіні), а також жертва Ісаака та Самсон, що роздирає пащу леву (південна стіна).

У християнському мистецтві зображені постаті чи події зі Старого Заповіту часто виступають префігураціями історії спасіння Нового Заповіту. Підставою до цього стали слова Христа до учнів: *«Потрібно, щоб виконалось усе, що про Мене в Законі Мойсеевім, та в Пророків, і в Псалмах написано»* (Лука: 24, 44).

Мужній Давид у правій руці тримає меча, у лівій — відтату голову велетня Голіафа. В західній культурі його образ часто асоціюється з молодим богатирем, воїном-визволителем [10, с. 140–141]. Святе письмо описує двобій Давида з Голіафом (1 Сам. 17, 40–51). Зовсім юний пастух з однією працею вийшов на бій проти філістимського велетня. Давид здобув перемогу в ім'я Господа Саваота, Бога військ Ізраїлевих, вціливши Голіафу в чоло. Згодом мечем філістимлянина він відтвав йому голову.

Навпроти Давида, на південній стіні священничого хору, зображено Самсона — людину величезної фізичної сили. Біблійна історія розповідає про його пригоду з левом і таємницю меду. Самсону сподобалася молода філістимлянка, котру хотів узяти за дружину. Йдучи до Тімни, де вона мешкала, богатир зіткнувся з розлюченим левом. *«І зійшов на нього Дух Господній, і він розірвав того левчука, як розривають ягня, а в руці його не було нічого»* (Суддів: 14, 6). У Посланні апостола Павла до євреїв серед богатирів віри згадуються Давид та Самсон, а також пророки, *«що вірою царства побивали, правду чинили, додержували обітницї, пащі левам загороджували, силу огненну гасили, утікали від вістря меча, зміцнялись від слабости, хоробрі були на війні, обертали врозтіч полки чужоземців»* (Послання до євреїв: 11, 33–34). Власне, абсолютно продуманим є зображення старозавітних велетнів віри на стінах священничого хору, тоді як на склепінні бачимо нових богатирів — францисканських святих³. Відомо, що в часи середньовіччя перемога Самсона над левом, так само як і Давида над Голіафом, була інтерпретована як тип перемоги Христа над смертю та нечистим [11, с. 285–286].

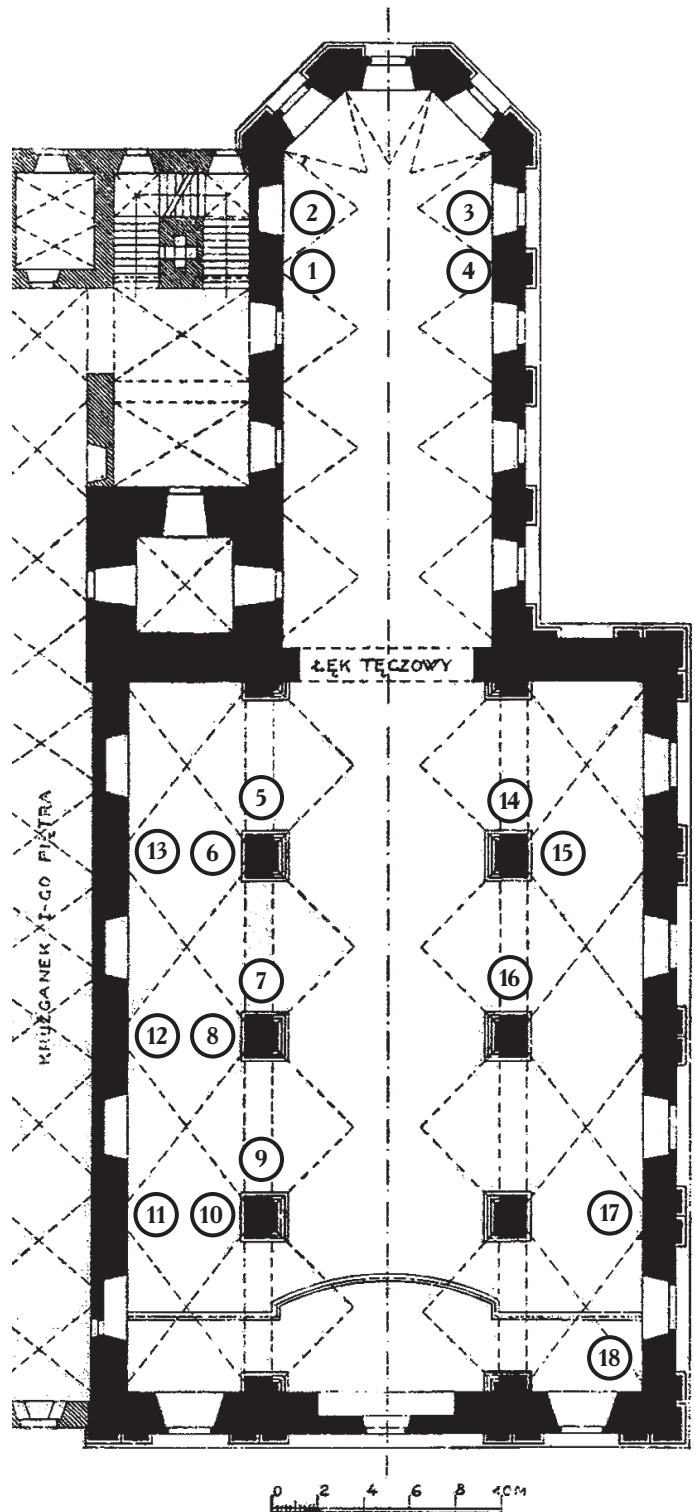
У мальованій ніші на північній стіні священничого хору зображено Мойсея, котрий у лівій руці тримає Тау-подібну палицю зі змієм, а пальцем правої руки вказує догори і в напрямку апсиди костелу. У Святому Письмі є розповідь про мідного змія. Ізраїльський народ після довгої подорожі пустелею почав нарікати на Бога та Мойсея. Тоді Господь послав на народ отруйних змій, і багато людей помирало. Коли ізраїльтяни щиро покалися в своєму гріху і попросили Мойсея молитися Богу про визволення, Господь звелів: *«Зроби собі сарафа [отруйного змія], і вистав його на жердині. І станеться, кожен покусаний, як погляне на нього, то буде жити. І зробив Мойсей мідяного змія, і виставив його на жердині. І сталося, якщо змії покусав кого, то той дивився на мідяного змія і жив!»* (Числа: 21, 8–9).

В Євангелії від Івана сказано: *«І, як Мойсей підніс змія в пустині, так мусить піднесений бути й Син Людський, щоб кожен, хто вірує в Нього, мав вічне життя. Так бо Бог полюбив світ, що дав Сина Свого Однородженого, щоб кожен, хто вірує в Нього, не згинув, але*

³ На склепінні пресбітерію над священничим хором змальовано малого Ісуса, котрий, сидячи на колінах Богородиці, благословляє св. Йоана з Дуклі, якого оточують францисканські святі та праведники.

Розміщення композицій старозавітних мотивів у стінописі колишнього бернардинського костелу м. Львова.

1. Давид з головою Голіафа.
2. Мойсей з мідяним змієм.
3. Жертва Ісаака.
4. Самсон розриває пашу леву.
5. Пророк Ісаї.
6. Пророк Даниїл.
7. Пророк Міхей.
8. Пророк Огія.
9. Пророк Софонія.
10. Пророк Амос.
11. Незідентифікований пророк.
12. Пророк Йоїл.
13. Пророк Осія разом з жінкою Гомер.
14. Архангел Рафаїл та Тобіас біля річки.
15. Драбина Якова.
16. Агар з Ізмаїлом в пустелі.
17. Шість снопів кланяються сьомому зі сну Йосипа.
18. Сонце, Місяць та зірки зі сну Йосипа.

мав життя вічне. Бо Бог не послав Свого Сина на світ, щоб Він світ засудив, але щоб через Нього світ спасся» (Євангеліє від Івана: 3, 14–16). В контексті цих слів особливого звучання набуває розташоване в апсиді костелу полотно Франциска Лекшицького «Розп'яття» (біля 1650 р.) [3, с. 140], неподалік від зображення Мойсея. Деякі отці церкви вважають мідного вужа типом Христа, котрий, будучи мертвим, міг дати життя вічне, інші ж — символом переможеного Ісусом сатани [4, с. 40–42]. На південній стіні, справа від образу Розп'яття, представлено жертву Ісаака, що також виступає префігурацією жертви Ісуса Христа на хресті. Тому цю сцену часто зображають у храмі в місці, де провадиться служба Божа [11, с. 11]. Старозаповітний патріарх Авраам є зразком християнської віри та відданості Господу. За Божим велінням він готовий віддати у жертву цілопалення свого сина. «*І збудував там Авраам жертівника, і дрова розклав, і зв'язав Ісака, сина свого, і поклав його на жертівника над дровами. І простяг Авраам свою руку, і взяв ножа, щоб зарізати сина свого...*» (Буття: 22, 9–10). Кульмінаційний момент цієї події в усі часи надихав митців. Композиційне розташування фігур Авраама та Ісаака, змальованих Бенедиктом Мазуркевичем, збігається з їхніми зображеннями на полотні Тиціана⁴. Бернардинський маляр міг наслідувати одну з копій образу майстра. Хоча не виключено, що Б. Мазуркевич безпосередньо познайомився з оригінальним твором під час свого стажування в Болонії. Адже Маньковський, дослідивши архівні матеріали конвенту, згадує, що однією з обов'язкових умов навчання у світського маляра Д. Педретті було безперешкодне перебування ченця поза межами монастиря [7, с. 255]. Б. Мазуркевич редукує композицію Тиціана, відмовляючись від постаті ангела Божого, котрий зупиняє смертоносний рух Авраама, а також від зображення осла та жертвенного ягняти.

Зіставлення Розп'яття із зображенням Мойсея з мідним змієм і жертвою Ісаака, використане автором іконографічної програми в оздобленні священничого хору, зустрічаємо у виданнях *Biblia pauperum*.

Вагому роль в оздобленні храму відіграє цикл пророків, дев'ять поясних зображень яких розміщені на стовпах та ілюзіоністичних пілястрах північної нави храму. У південній наві змальовано цикл сивіл — поганських пророчиць, які, так само як і християнські пабі, попереджали про кару Господню та передвіщали прихід Месії⁵.

Поясні зображення пророків вміщені у профільовані обрамлення під якими, також у конвенції образу, представлені сцени з Нового Заповіту. На ілюзіоністичних пілястрах, котрі членують північну стіну північної нави, змальовано трьох пророків: Осію (пророкував у 790–725 рр. до Р. Х.), Йоїла (пророкував у 878–838 рр. до Р. Х.) та невідомого пророка, котрий зображений під час записування пророцтв. Частину його зображення закриває вітар св. Іво.

У східній ділянці нави представлено пророка Осію, який тримає за руку свою жінку, іншою ж рукою підтримує книгу. Осія любить Гомер, незважаючи на невірність жінки. Так само змиловився Бог над синами Ізраїля, хоч і звертаються вони до інших богів (Осія: 3, 1). Пара зображена щасливою, символізуючи заповідь спасенної любові Бога до невірних людей. Навколо Осії змальовані сцени, пов'язані з Богородицею, завдяки котрій реалізовано заповіданий план спасіння людства.

Зі східного боку найближчого до пресбітерію стовпа між головною та північною навами зображено пророка Ісаю (напис на картуші у верхній частині стовпа — *Isaias*), котрому ангел Божий збирається випалити вуглиною уста. Таке зображення пов'язане з історією покликання Ісаї Господом. Пророк розповідає про своє видіння Господа у славі, вважаючи себе недостойним бачити Бога: «*Тоді я сказав: Горе мені, бо я занапащений! Бо я чоловік нечистоустий,*

⁴ Композиція «Жертва Ісаака», виконана Тиціаном у 1542–1544 р., міститься в Санта Марія делла Салюте у Венеції.

⁵ Кількість пророків та сивіл підпорядкована архітектонічно-малярському членуванню бічних нав, шестеро пророків змальовані на стовпах північної нави, ще трое розміщені на північній стіні костелу. Відповідно таким самим чином зображені сивіли на стовпах та стіні південної нави.

В. Тиціан. Жертва Ісаака
(полотно, олія). Композиція
виконана у 1542–1544 р.
і міститься в Санта Марія
делла Салюте у Венеції

Б. Мазуркевич.
Жертва Ісаака. Композиція
на південній стіні пресбітерію.
Сучасний стан малярства.
Публікується вперше.
Фотограф — О. Дончак

і сиджу посеред народу нечистогостого, а очі мої бачили Царя, Господа Саваота! І прелетів до мене один з Серафимів, а в руці його вугіль палаючий, якого він узяв щипцями з-над жертівника. І він доторкнувся до уст моїх та й сказав: *Ось доторкнулося це твоїх уст, і відійшло беззаконня твоє, і гріх твій окуплений*» (Ісаїя: 6, 5–7).

Ісаїя (пророкував у 759–699 рр. до Р. Х.) — перший з чотирьох великих пророків, який передбачив народження Месії («Тому Господь Сам дасть вам знака: *Ось Діва в утробі зачне, і Сина породить, і назвеш ім'я Йому: Еммануїл. Масло та мед буде Він споживати, аж поки не пізнає того, як зло відкидати та добро вибирати*») (Ісаїя: 7, 14–15). Відповідно, нижче на стовпі зображена композиція, що ілюструє той час, коли виявилася Його мудрість та глибоке розуміння добра і зла, — Ісус, котрий навчає у святині.

З північного боку стовпа зображено пророка Даниїла (*Daniel*). Пророка змальовано з піднесеними вгору руками в ямі з левами. Старозаповітна книга Даниїла (пророкував у 604–534 рр. до Р. Х.) містить розповідь про те, як він був підступно звинувачений та кинутий до лев'ячої ями. Наступного дня виправданого пророка випустили, а його ворогів віддали на поталу леву (Даниїл: 6).

Цією оповіддю Господь вказував на свою невидиму присутність, повне панування в небі та на землі. Змальований навпроти пророк Осія заповідає спасіння, а історія з Даниїлом свідчить, що Бог «*рятує та визволяє, і чинить знаки та чуда на небі та на землі*» (Даниїл: 6, 28).

На наступному стовпі зі східного боку зображено сивого старця Михею (*Michaeas*), який тримає книгу з пророцтвами. Він заповідав майбутнє царство Месії і Господа, котрий народиться у Віфлеємі. Михея (пророкував у 758–710 рр. до Р. Х.) закликає до справедливості і покори Богові.

З північного боку стовпа змальований молодий пророк Огія (*Aggaeus*), (пророкував у 520 р. до Р. Х.), який вмочає перо в чорнильницю, щоб писати у відкритій перед ним книзі. Позаду Огії ще три книги, одна з яких розгорнута. Він попереджує про суд Божий над людьми, але обіцяє благословення тим, хто жертвовно працює для Господа і духовної святині [9, с. 378].

На ілюзійно-символічному підґрунті між другим і третім пряслом нави, навпроти Огії, на тлі пейзажу зображено пророка Йоїла (*Joel*, пророкував у 878–838 рр. до Р. Х.). Пророк напівоголений, склав руки у благальному жесті. У своїй книзі закликає народ до покаяння, сповідає про настання Дня Господнього, з початком якого запанує царство Боже на землі. «*І станеться, — кожен, хто кликатиме Господнє Ім'я, той спасеться...*» (Йоїл: 3, 5).

Зі східного боку на першому стовпі, що відокремлює головну наву від північної, зображено Софонію (*Sophonias*) як бородатого старця з тюрбаном на голові. Він, виразно жестикулюючи, зачитує з книги пророцтво. Софонія (пророкував у 628–623 рр. до Р. Х.), як і Йоїл, попереджує про День Господній. Бог кличе повернутися та шукати Його, тоді, можливо, вдасться врятуватися (Софонія: 2, 1–3).

З північного боку стовпа під ілюзійно-символічним балдахіном намальовано пророка Амоса (*Amos*, пророкував у 809–784 рр. до Р. Х.) в образі сивого старця з піднятою правою рукою. Девізом його книги є слова «*Загримить із Сіону Господь*» (Амос: 1, 2). Незважаючи на страшні погрози, він закликає шукати добра, бути справедливими, і тоді, можливо, Господь Бог змилюється над людьми (Амос: 5, 14–15) і дасть обіцяне спасіння (Амос: 9, 11–15).

Старозаповітні сцени змальовані Б. Мазуркевичем на тлі ідеалістичного пейзажу в дусі італійських майстрів XVII ст. [2, с. 132]. На студіюючого в Болонії ченця могли мати вплив венеційські пейзажі Тиціана, широко розповсюджені в дереворитах Болдіні і Кампаньолі, взори Караччі, Пуссена, а також Дж. Ф. Грімальді, аквафорти якого видавав в Болоньї Даман, в Римі — Джакомо Россі.

На першому від сходу стовпі південної нави змальована сцена з історії Товита, про що дізнаємося з напису, вміщеному на картуші понад композицією: «*Domine invadet me!*», тобто: «*Боже, ось поглине мене!*» (Книга Товита: 6, 3). Імовірно, в композиції, закритій епітафією Станіслава Пілата, зображено Товита та архангела Рафаїла коло річки. Товит промовив ці слова, злякавшись великої риби, що хотіла його з'їсти, коли він пішов помити ноги в річці Тигр. За порадою архангела Рафаїла він вбиває рибу та витягує з неї серце, жовч і печінку. Дим від тліючого серця рибини допомагає у боротьбі з чортом, котрий вбив сімох чоловіків Сари. З Божою допомогою Товит одружується з Сарою та продовжує рід. Мотив боротьби з темними силами спільний для сюжетів, зображених у цьому пряслі південної нави. Адже на склепінні прясла змальовано архангела Михаїла, котрий скидає з неба ангелів, що згрішили, на чолі з Люцифером. Михаїлу, котрий перемагає сатану, присвячений також вівтарний образ, що міститься у цьому ж пряслі.

З південного боку стовпа під зображенням Фригійської сивіли змальовано сон Якова, третього великого патріарха Старого Заповіту. Яків утік від розгніваного брата Ісава. Заснувши, він побачив драбину, що вела до неба та ангелів, що піднімалися і спускалися по ній. Господь благословляє Якова та його нащадків. Яків розуміє, що місце, де він перебуває, і камінь, на якому спав, — це «дім Божий» і «брама небесна» (Буття: 28, 10–22). Отці Церкви часто інтерпретували драбину Якова як тип хреста Ісуса. Оскільки лише завдяки жертві Христа люди дістали можливість спасіння та потрапити на небо [4, с. 46]. Залишається загадкою, чи випадково близько зображення драбини Якова Б. Мазуркевич на склепінні прясла змальовує св. Франциска та приготований для нього небесний трон, а в пряслі поряд — Знак Хреста.

Зі східного боку наступного міжнавового стовпа під зображенням Кимерійської сивіли змальовано Агар, яка плаче в пустелі над своїм сином Ізмаїлом. Агар — невольниця в домі Ав-

Б. Мазуркевич. Драбина Якова. Композиція на першому від сходу стовпі південної нави. Сучасний стан малярства. Публікується вперше. Фотограф — О. Дончак

Б. Мазуркевич. Мойсей з мідяним змієм. Композиція на північній стіні пресбітерію. Сучасний стан малярства. Публікується вперше. Фотограф — О. Дончак

раама. На прохання Сари, яка була неплідною, Агар зближується з її чоловіком і дарує йому сина — Ізмаїла. Згодом, коли Сара народжує Ісаака, а юнак Ізмаїл насміхається над малим, Авраам виганяє Агар з сином у пустелю. «І скінчилась вода в бурдюці, і покинула вона дитину під одним із кущів. І пішла вона, і сіла собі навпроти, на віддалі як стрілити луком, бо сказала: Нехай я не бачу смерті цієї дитини! І сіла навпроти, і піднесла свій голос та й заплакала» (Буття: 21, 15–16). Господь, змилювавшись над ними, вказав Агар на криницю з водою та пообіцяв Ізмаїлу численних потомків.

На склепінні розташованого над хорами прясла південної нави, у медальйонах по кутах центральної композиції, де представлено проповідь Йоана з Капістрано⁶, зображено мотиви,

⁶ Йоан з Капістрано (1386–1456) — святий бернардинського ордену, котрий проводив евангелізацію також у Польщі, проповідував обсервантські ідеї св. Бернардина з Сієни.

Б. Мазуркевич. Шість снопів кланяються сьомому. Зображення на склепінні західного прясла південної нави. Сучасний стан малярства. Публікується вперше. Фотограф — О. Дончак.

почерпнуті з пророчих снів Йосипа Єгипетського, які він розповів своїм братам, чим викликав їхні заздрощі. «І сказав він до них: *Послухайте-но про той сон, що снувся мені. А ото ми в'яжемо снопи серед поля, і ось мій сніп зачав уставати, та й став. І ось оточують ваші снопи, та й вклоняються снопові моему*» (Буття: 37, 6–7). «І снувся йому ще сон інший, і він оповів його братам своїм, та й сказав: *Оце снувся мені ще сон, і ось сонце та місяць та одинадцять зір вклоняються мені*» (Буття: 37, 9).

Відповідно, на одному з медальйонів бачимо, як шість снопів вклоняються сьомому, а на іншому, нижня частина якого втрачена, — сонце, місяць в оточенні одинадцяти зірок та поруч велику дванадцятку зірку. Таке зіставлення здавалося б дуже дивним, якби не намальований серед слухачів проповіді Йоана з Капістрано святий Йосиф-тесля, вітвар котрого розташований у цьому ж пряслі. Ідею такого зіставлення можна пояснити так: як старозавітний Йосиф був годувальником роду Якова, так і Йосиф-тесля був годувальником Марії та підростаючого Ісуса. У небі над Йоаном з Капістрано змальований ангел, що тримає стрічку з написом: «*Sequitur enim Dominus inimicos nostros M. Manus nostras...*». Старозавітний заклик до боротьби проти загарбників набуває актуальності під час нападу турецьких військ на християнські землі, коли св. Йоан з Капістрано закликав з хрестом та Іменем Божим іти проти ворога й здобув перемогу [12, с. 128].

Б. Мазуркевич. Пророк Ісая.
Композиція на східному стовпі
північної нави. Малярство після
реставрації. Публікується вперше.
Фотограф — О. Дончак.

Б. Мазуркевич.
Пророк Осія разом з жінкою Гомер.
Композиція у північній наві.
Малярство після реставрації.
Публікується вперше.
Фотограф — О. Дончак.

Доповненням старозаповітних мотивів є також інскрипції на розгорнутих сувоях паперу, які тримають ангели, зображені на склепіннях прясел притвору. Написи закликають вірних до каяття в гріхах та навернення до Бога. Поряд на плафонах прясел бабинця розміщені також цитати з Нового Заповіту та з творів отців церкви на ту саму тематику, в більшій або меншій мірі змінені пізнішими перемалюваннями. У північному пряслі цитовано уривок з Біблії в латинському перекладі (Вульгати), з Книги премудрості Сина Сирахового: «*Si Paenitentiam non egerimus incidemus in manus...*». В оригіналі читаємо: «*Dicentes si paenitentiam non egerimus incidemus in Dei manus et non in manus hominum*» («Говорячи: Якщо покутувати не будемо, попадемо в руки Божі, а не в руки людські») (Сир.: 2, 22). На склепінні прясла південної частини притвору зображений картуш з написом, що є фрагментом з Книги Юдифі (8, 14): «*Sed quia patiens est Dominus in hoc ipso paeniteamur et indulgentiam eius lacrimis postulemus*» («Але що Господь є терпеливим і за це покутуймо і пробачення його, сльози виливаючи, бажаємо»).

Згадані інскрипції ідейно спільні з закликами пророків, зображених на стінах та стовпах північної нави, а також розвивають основну ідею апостольства та проповідування покути, що втілена св. Франциском та братами-бернардинцями, котрі суворо дотримувалися даних ним правил. В іконографічній програмі костелу цикл пророків з північної нави зіставлений з циклом сивіл у південній наві, оскільки поганські пророки також передбачали прихід Месії.

Поєднання старозаповітних сцен жертви Ісаака і Мойсея з мідним змієм та образу Розп'яття в декорації пресбітерію — це відображення типологічної заповіді та її реалізація (*Concordia Novi et Veteris Testamenti*). Аналізуючи зіставлення пророків та композицій, котрі змальовані нижче, не можемо виявити явної залежності між ними⁷ та малярством склепіння прясел. Старозавітні зображення поряд зі сценами з Нового Заповіту розглядаємо як загальну ідею пророцтва та його виконання. Заклик до каяття та обіцянка спасіння для вірних, що звучить у пророчих книгах, тісно пов'язуються із завданням бернардинців — проповідування Доброї Новини та покути.

Цитати з книг Премудрости Сина Сирахового, Товита, Юдифі подано в перекладі з «Biblia w przekładzie księdza Jakuba Wujka z 1599 r.». — Warszawa: Vocatio, 2000.

1. Вуйцик В. С. Бернардинський монастир у Львові // Вісник інституту «Укрзахідпроектреставрація». — Ч. 14. — 2004. — С. 82–94.
2. Жолтовський П. М. Монументальний живопис на Україні XVII–XVIII століть. — К., 1988. — С. 128–132.
3. Dzik J. Franciszek Leleszycki malarz religijny baroku. — Kalwaria Zebrzydowska, 1998.
4. Kobieliński S. Krzyż Chrystusa. — Warszawa, 2000.
5. Krasny P. Lwowskie środowisko artystyczne wobec idei symbiozy sztuk w wystroju i wyposażeniu wnętrz sakralnych (1730–1780) // Rocznik historii sztuki. — Tom XXX. — Warszawa, 2005. — С. 147–190.
6. Łobeski F. Opisy obrazów znajdujących się w kościołach miasta Lwowa. Kościół parafialny pod wezwaniem S. Jędrzeja przy klasztorze OO. Bernardynów na Halickim przedmieściu // Dodatek tygodniowy przy gazecie Lwowskiej. — 1853. — №№ 7, 8, 9, 10, 12, 14, 16.
7. Mańkowski T. Giuseppe Carlo Pedretti i jego polski uczeń // Buletyn historii sztuki. — № 2. — 1954. — С. 251–257.
8. Mańkowski T. Kościół Bernardynów we Lwowie // Dawna sztuka. — Т. I. — № 4. — Львів, 1938.
9. Rienecker F., Maier G. Leksykon biblijny. — Warszawa, 2001.
10. Ryken L., Wilhoit J. C. Tremper Longman III Słownik symboliki biblijnej. — Warszawa, 2003.
11. Seibert J. Leksykon sztuki chrześcijańskiej. Tematy, postacie, symbole. — Kielce, 2007.
12. Skarga P. Żywoty świętych starego i nowego zakonu na każdy dzień przez cały rok... — Kraków, 1936. — С. 121–129.
13. Słoma R. Sybille // Polska sztuka kościelna Renesansu i Baroku. Nauka Kościoła. — Т. 2. — Kraków, 6/р.
14. Sitnik A. Bernardyni lwowscy. — Kalwaria Zebrzydowska, 2006.
15. Witwińska M. Topografia i kierunki malarstwa ściennego w Polsce w połowie XVIII w. // Biuletyn historii sztuki. — № 2. — Rok XLIII. — 1981. — С. 180–202.

⁷ П. М. Жолтовський зауважує, що зображення пророків зіставлені з відтворенням тих сцен, які пророкувалися (див.: Цит. праця. — С. 128).